

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2023.39.10>

Хомляк О. Р.

НОВЕЛЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА. ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ Ч. 6 СТ. 284 КПК УКРАЇНИ ТА Ч. 6. СТ. 36 КПК УКРАЇНИ

У статті розглянуто актуальні проблеми внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України в частині практики застосування ч. 6 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України (Далі за текстом – КПК України) та ч. 6 ст. 36 КПК України. Описано найбільш поширені способи реалізації ч. 6 ст. 284 КПК України та ч. 6 ст. 36 КПК України. Проаналізовано практику застосування зазначених норм українськими судами та Європейським судом з прав людини (Далі за текстом – ЄСПЛ), зазначено проблеми можливості зловживання прокурором вищого вимог ч. 6 ст. 284 КПК, за допомогою частини 6 ст. 36 КПК у кримінальних провадженнях, проаналізовано практику стосовно кримінальних проваджень у яких до скасування постанови про закриття кримінального провадження жодній особі не повідомлялося про підозру.

Проаналізовано питання стану дослідження проблематики форм закінчення досудового розслідування у науці кримінального процесуального права. Розкрито питання форм закінчення досудового розслідування у кримінальних провадженнях на практиці на основі звітів органів досудового розслідування за ст. 219 КПК, закінчився. Надано детальне лінгвістичне роз'яснення стосовно термінів «завершення» та «закінчення» досудового розслідування. Наведено позиції вчених які досліджували питання стосовно форм закриття кримінального провадження, на основі аналізу вчених надано окреме визначення форми закриття кримінального провадження. Особливу увагу присвячено дослідженню окремого питання, яке не врегульоване в КПК України, а саме питання стосовно обчислення строків досудового розслідування, з даного питання наведено позиції Верховного Суду та ЄСПЛ.

В результаті проведеного структурного всебічного, повного наукового аналізу надано визначення поняттю види та форми досудового розслідування.

Зазначено ефективні шляхи вирішення проблем стосовно встановлення конкретних меж строків досудового розслідування та запропоновано варіанти внесення змін до КПК України стосовно обчислення строків досудового розслідування та конкретизації ст. 284 КПК України. Наведено практику ЄСПЛ яка посилює позицію висвітлену у цій статті.

Ключові слова: форми закінчення досудового розслідування, стадія досудового розслідування, завершення досудового розслідування, закінчення досудового розслідування, строки досудового розслідування, права людини, закриття кримінального провадження, обчислення строків досудового розслідування.

03 жовтня 2017 року внесено зміни до Закону України № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (Далі за текстом – Закон № 2147-VIII) [1], даним законом запропоновано зміни стосовно обчислення строків досудового розслідування, проте так і не вирішено питання конкретного обчислення строків та встановлення моменту завершення стадії досудового розслідування.

Проблематикою закриття кримінального провадження, та встановлення конкретного моменту завершення стадії досудового розслідування, займалися дослідженням, зокрема серед яких: Ю.В. Баулін, Г.В. Рось, Г.Р. Крет, У.С. Ковна, В.Я. Тацій, В.В. Навроцька, Л.М. Палюх. Проте, з прийняттям змін до КПК України, постають нові виклики та нові питання, які є неузгодженими та потребують наукових досліджень та спричиняють наукові дискусії.

В першу чергу, звертаю увагу на думки науковців які досліджували питання стосовно форми закінчення досудового розслідування. Зокрема, чинне українське законодавство не містить конкретного поняття «форма закінчення досудового розслідування», форма закінчення досудового розслідування залежить від виду процесуальних рішень, які можуть бути прийняті, в ст 283 КПК України визначає, що розслідування може бути закінчено у таких

формах: – закриття кримінального провадження, – звернення до суду з обвинувальним актом про звільнення особи від кримінальної відповідальності, – звернення до суду з обвинувальним актом, – звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, – звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру [2]. Проте, з вище написаного можна зробити висновок що дані форми закінчення досудового розслідування містять більш загальний характер та застосовуються на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень, які в свою чергу поділяються на злочини та проступки, стосовно кримінальних проступків, передбачено певні особливості стосовно форми закінчення стадії досудового розслідування в ч. 2 ст. 301 КПК України.

Слід зупинитися на визначенні термінів «завершення» та «закінчення» у лінгвістичному розумінні слова можна віднести до синонімів [3], проте, в застосуванні даних слів до кримінальної процесуальної термінології не слід вважати такі слова синонімами, оскільки, мають окрему правову природу стосовно стадії досудового розслідування.

В першу чергу, «завершення досудового розслідування» та «закінчення досудового розслідування» відноситься до певної стадії кримінального провадження. В такому випадку конструкція «завершення досудового розслідування» є процесуальною подією яка настає у випадку прийняття рішення у формі обвинувального акта, про що передбачено у ч. 4 ст. 110 КПК України.

Варто звернути увагу що ч. 4 ст. 110 КПК України є єдиною нормою яка конкретно вказує на момент завершення стадії досудового розслідування. Прогалина КПК України полягає у тому що, КПК України не передбачено інших норм які б вказували на момент завершення досудового розслідування. Наприклад, було б доречно передбачити КПК України, окрему статтю яка б конкретно визначала момент завершення досудового розслідування або доповнити ст. 283 КПК України. Наприклад, «моментом завершення досудового розслідування слід вважати такі події».

Статтями 290, 292, 293 КПК України передбачено аналогічні вимоги що і до обвинувального акта, як зазначається у ст. 291 КПК України, в такому випадку можна зробити висновок що й передбачені ст.290, 292, 293 КПК України належить до форм завершення досудового розслідування.

Стосовно закінчення досудового розслідування, слід вважати що саме «закінчення досудового розслідування» є процесуальною подією яка настає із вчиненням прокурором однієї із певних процесуальних дій передбачених у ч. 2 ст. 283 КПК України.

Отже, можна запропонувати зміни до КПК України стосовно встановлення конкретного моменту завершення стадії досудового розслідування та у зв'язку з цим, об'єднання подій які передбачені у статтях ч. 2 ст. 284 та ст. 290, яка буде містити назву «момент завершення стадії досудового розслідування є: – закриття кримінального провадження; – звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; – звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; – відкриття матеріалів іншої сторони».

Проблемні питання які виникають стосовно обчислення строків кримінального провадження за реалізації ч. 6 ст. 284 КПК України та ч. 6 ст. 36 КПК України наявні певні неузгодження та неточності які дають можливість по-різному тлумачити норми та дане спричиняє відсутність єдності судової практики стосовно даного питання та більше того, часто стосовно даного питання відсутнє узгодження практики тлумачення даних норм українськими судами та ЄСПЛ.

Стосовно змін строків обчислення кримінального провадження визначено: – строки досудового розслідування, які обчислюються з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру і які в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII від 22 листопада 2018 року, становлять дванадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину та вісімнадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину[4].

– строки досудового розслідування, які обчислюються з дня повідомлення про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження і які редакції того ж Закону України становлять сімдесят дві години – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому частиною 4 статті 298-2 КПК; двадцять діб – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім; один місяць – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому частиною 2 статті 298-4 КПК; два місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину [4].

Отже, Постановою Верховного Суду висловлено позицію стосовно питання обчислення строків досудового розслідування, у випадку коли кримінальне провадження було закрито за постановою слідчого, проте через певний проміжок часу прокурором вищого рівня дана постанова була скасована, та фактично відбулось відновлення стадії досудового розслідування. З даного питання Верховний Суд висловив позиція що повинно застосовуватися диференційований підхід.

«Так, якщо у кримінальному провадженні жодній особі не було повідомлено про підозру, Суд вважає, що, виходячи із завдань кримінального провадження, сформульованих у статті 2 КПК, а саме захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, що є позитивним обов'язком Держави у світлі Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини, а також обов'язку прокурора, слідчого вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила (стаття 25 КПК), у разі скасування прокурором відповідного рівня постанови про закриття кримінального провадження у зв'язку з її незаконністю та необґрунтованістю час між винесенням постанови про закриття та її скасуванням не включається у строки досудового розслідування за умови, якщо постанова про скасування постанови про закриття кримінального провадження винесена уповноваженим прокурором та у строки, встановлені КПК» [4].

В даному випадку в ч. 6 ст. 284 КПК України визначається, Прокурор протягом двадцяти днів з моменту отримання копії постанови має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Постанова слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження також може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови [2]. Звідси можна зробити висновок що, скасувати постанову слідчого у зв'язку з необґрунтованістю та незаконністю може лише виключно прокурор та в наявне обмеження в часі вказує що скасування постанови у зв'язку з необґрунтованістю та незаконністю можливе лише в межах 20-ти днів. Проте, ч. 6 ст. 36 КПК України передбачає серед повноважень прокурора є повноваження скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих, проте, дана норма виступає як загальна та не містить конкретних проміжків часу так як до прикладу ч. 6 ст. 284 КПК України є спеціальною нормою та зазначає конкретний часові обмеження в 20 днів.

Постановою Верховного Суду визначено про те що, згідно з частиною 6 статті 36 КПК Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури, їх перші заступники та заступники при здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування мають право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих та прокурорів нижчого рівня у межах строків досудового розслідування, передбачених статтею 219 цього Кодексу. Про скасування таких постанов повідомляється прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення відповідного досудового

розслідування. Скасування незаконних та необґрунтованих постанов детективів Національного антикорупційного бюро України та прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури може бути здійснено Генеральним прокурором або особою, яка виконує його обов'язки, чи керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [4].

Отже, можна зробити висновок, про те що обмеження в часі, стосовно скасування постанови слідчого у зв'язку з необґрунтованістю та незаконністю, дане тлумачення дозволяє прокурору вищого рівня, в такому випадку, дане може спричинити зловживання процесуальними правами сторони обвинувачення, та як наслідок безпідставне поновлення строків досудового розслідування.

Дане не відповідає практиці ЄСПЛ, оскільки, про це свідчить позиція ЄСПЛ у справі «Іванов проти України» зазначено, що стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в кримінальному провадженні застосовується у такий спосіб, щоб особа, яку звинувачено, не залишалася тривалий час у стані невизначеності щодо своєї долі (пункт 71) [5]. Аналогічні позиції ЄСПЛ висловив у справах «Карт проти Туреччини» (пункт 68) [6], «Вемхофф проти Німеччини» (пункт 18) [7]. При цьому ЄСПЛ у справі «Іванов проти України» вказав, що період, який має братися до уваги повинен відраховуватися саме з порушення кримінальної справи проти особи (пункт 63).

Висновок. У зв'язку з проведеним аналізом практики застосування ч. 6 ст. 284 КПК України та ч. 6 ст. 36 КПК України. Описано найбільш поширені способи реалізації ч. 6 ст. 284 КПК України та ч. 6 ст. 36 КПК України. Проаналізовано практику застосування зазначених норм українськими судами та Європейським судом з прав людини, зазначено проблеми можливості зловживання прокурором вищого рівня вимог ч. 6 ст. 284 КПК за допомогою частини 6 ст. 36 КПК у кримінальних провадженнях, оскільки ч. 6 ст. 36 КПК України не містять часового обмеження та дає можливість прокурору вищого рівня скасовувати постанову слідчого у зв'язку з необґрунтованістю та незаконністю, що не відповідає практиці ЄСПЛ, як передбачено у вище зазначених рішеннях ЄСПЛ, а тим самим суперечить євроінтеграційним процесам України в частині імплементації норм українського законодавства та курсу який Україна обрала та закріпила в Конституції, а саме в Преамбулі Конституції України передбачено, «підключаючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [8].

Використана література:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закону України від 26.05.2021 №2147-VIII / Верховна Рада. *Відомості Верховної Ради України*.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р., № 4651-VI. Ст. 36, 284, 290, 291, 292, 293.
3. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник Сучасний тлумачний словник української мови/ URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kusaikina_Nina/Suchasnyi_tlumachnyi_slovyk_ukrainskoi_movy/
4. Постанова Касаційного кримінального Верховного Суду справа № 367/1335/21, Київ, URL: <https://opendatabot.ua/court/110175762-7bb903c367ba6f3a00d984d1650d0cfc>
5. Рішення Європейського суду з прав людини Справа «Іванов проти України» Заява № 15007/02, 07.12.2006, Страсбург, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_136#Text
6. Рішення Європейського суду з прав людини Справа «Карт проти Туреччини» № 28749/1, 10.12.2019, Страсбург, URL: <https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2020/01/kavala-proti-turechhini-rishennia-espl.pdf>
7. Рішення Європейського суду з прав людини Справа «Вемхофф проти Німеччини» 7 № 2122/64 від 027.01.1968. Страсбург. URL: https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&sxsrf=APwXEdfQUuE7OPs_NKjQJmr2LBcMyZxo2Q:1684758626708&q=%22ECJ%22+decision+Wemhoff+v.+Germany&sa=X&ved=2ahUKEwjGq-j79oj_AhUQAIAIHU2KDzsQ5t4CegQIBxAB
8. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. No 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2021), Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv [On amendments to the Economic Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts] Kyiv, *Law of Ukraine* [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid [Criminal Procedure Code of Ukraine], Kyiv, Law of Ukrain, № 4651-VI. St. 36, 284, 290, 291, 292, 293. [in Ukrainian]
3. Kusaikina N. , Tsybulnyk Yu. Suchasnyi (2020), tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy, [Modern explanatory dictionary of the Ukrainian language] [in Ukrainian].
4. Yevropeyskyi sud z prav liudyny, (2021), Postanova Kasatsiinoho kryminalnoho Verkhovnoho Sudu sprava № 367/1335/21, [Resolution of the Criminal Supreme Court of Cassation in case №. 367/1335/21], Strasburh [in Ukrainian]
5. Yevropeyskyi sud z prav liudyny, (2006) Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny Sprava «Ivanov proty Ukrainy» Zaiava №15007/02, 07.12.2006, [Decision of the European Court of Human Rights Case "Ivanov v. Ukraine" Application No. 15007/02, 07.12.2006] [in Ukrainian]
6. Yevropeyskyi sud z prav liudyny (2019), Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny Sprava «Kart proty Turechchyny» № 28749/1, 10.12.2019, [Decision of the European Court of Human Rights Case "Cart v. Turkey" № 28749/1, December 10, 2019] [in Ukrainian]
7. Yevropeyskyi sud z prav liudyny (1968), Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny Sprava «Vemkhoff proty Nimechchyny» № 2122/64vid027.01.1968, [Decision of the European Court of Human Rights Case "Wemhoff v. Germany" № 2122/64 dated January 27, 1968] [in Ukrainian]
8. Verkhovna Rada of Ukraine (1996). Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated June 28, 1996 No. 254k/96-BP], Kyiv, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [in Ukrainian]

Khomliak O. Novels of criminal procedural law. Application practice part 6 art. 284 CPC of Ukraine and part 7. Article 36 of the CPC of Ukraine

The article examines the current problems of making changes to the Criminal Procedure Code of Ukraine in terms of the practice of applying Part 6 of Article 284 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter referred to as the Criminal Procedure Code of Ukraine) and Part 6 of Article 36 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. The most common methods of implementation of Part 6 of Article 284 of the Criminal Code of Ukraine and Part 6 of Article 36 of the Criminal Code of Ukraine are described. The practice of applying the specified norms by Ukrainian courts and the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the ECtHR) was analyzed, and the problem of the prosecutor's non-compliance with the requirements of Part 6 of Art. 284 of the Criminal Procedure Code, and by prosecutors of the highest level – the requirements of part 6 of Art. 36 of the Criminal Procedure Code in criminal proceedings, the practice of criminal proceedings in which no person was informed of the suspicion before the cancellation of the decision to close the criminal proceedings was analyzed.

The issue of the state of research into the problems of the forms of termination of pre-trial detention is analyzed investigation in the science of criminal procedural law. The question of the forms of completion of the pre-trial investigation in criminal proceedings in practice based on the reports of the pre-trial investigation bodies under Art. 219 of the CCP, expired. A detailed linguistic explanation is provided regarding the terms "completion" and "end" of the pre-trial investigation. The positions of scientists who researched issues related to the forms of closing criminal proceedings are presented, based on the analysis of scientists, a separate definition of the form of closing criminal proceedings is given. Special attention is devoted to the study of a separate issue that is not regulated in the Criminal Procedure Code of Ukraine, namely the issue of calculating the terms of the pre-trial investigation, the positions of the Supreme Court and the ECHR are given on this issue. As a result of the conducted structural comprehensive, complete scientific analysis, the concept of types and forms of pre-trial investigation was defined.

Effective ways to solve problems regarding the establishment of specific limits of pre-trial investigation periods are indicated, and options for making changes to the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding the calculation of pre-trial investigation periods and specification of Art. 284 of the CPC of Ukraine. The practice of the ECtHR is given, which strengthens the position highlighted in this article.

Key words: *forms of completion of pre-trial investigation, stage of pre-trial investigation, completion of pre-trial investigation, completion of pre-trial investigation, terms of pre-trial investigation, human rights, closure of criminal proceedings, calculation of terms of pre-trial investigation.*